

educational establishment management in the context of inclusion. While developing a special course the following principles were taken into account: consistency and sequence; availability; relevance; connection of theory and practice; combination of education and self-education, the use of different forms of studies organization, providing necessary conditions for creative personality's development. The content of special course comprises three module blocks, namely: 1. Modern trends of inclusive education; 2. Specific character of pedagogical innovations in inclusive type school; 3. Technologies of effective educational establishment management in the context of inclusion. Results of the analysis of creative works made by future education managers showed that the introduction of special course "Principles of a comprehensive educational establishment management in the context of inclusion" allowed the future education managers to focus on the usage of various forms and methods of inclusive education implementation in the management activity of secondary schools; to form concentration of future education managers on regular professional growth, personal enrichment of knowledge and skills on comprehensive educational establishment management and its application in their professional activity.

Keywords: education manager, formation of preparedness, inclusion, comprehensive educational establishment management, special course.

Подано до редакції 08.09.14

УДК 373.2.016:81-028.31

Н. В. Маліновська

РОЗВИТОК АУДІАТИВНИХ УМІНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Стаття присвячена проблемі розвитку аудіативних умінь старших дошкільників у процесі навчально-мовленнєвої діяльності. Описано етапи експериментальної роботи, перший з яких був спрямований на з'ясування особливостей та визначення рівнів розвитку аудіативних умінь у дітей старшого дошкільного віку. На другому етапі здійснювалася експериментальна перевірка ефективності запропонованих автором методичних підходів щодо розвитку умінь аудіювання у старших дошкільників. Висвітлено методику розвитку аудіативних умінь старших дошкільників під час роботи зі звуком, складом, словом, словосполученням, текстом. Експериментально підтверджено, що правильна організація аудіативної роботи в дошкільному закладі є провідною умовою успішного оволодіння рідною мовою в цілому.

Ключові слова: аудіювання, аудіативні уміння, навчально-мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку відбувається у процесі формування й вдосконалення усного мовлення, з яким тісно пов'язане аудіювання.

Кінцевою метою аудіативної роботи в дошкільний період дитинства є автоматизація аудіативних умінь, які забезпечують сприймання дітьми мовного матеріалу на слух і розуміння його [2].

Спостереження за процесом навчання дошкільників показують, що аудіативні уміння у них не дуже розвинені. Це спричинено недостатньою практикою аудіювання й недооцінкою вихователями цієї важливої ланки процесу усної комунікації.

Постійна аудіативна робота в дошкільному навчальному закладі сприяє успішному опануванню дітьми не лише аудіативними уміннями, а й оволодінням рідною мовою в цілому.

Аналіз досліджень і публікацій. Механізми аудіювання вивчали провідні психологи, психолінгвісти В. Артемов, Л. Бондаренко, С. Бочарова, М. Жинкін, І. Зимня, В. Зінченко, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Л. Проколієнко, І. Синиця та ін. Методику навчання аудіювання розробляли, ґрунтуючись на сучасних досягненнях теорії мовленнєвої діяльності, лінгводидакти І. Гудзик, Т. Донченко, Г. Іваницька, Т. Ладиженська, М. Львов, Т. Піроженко, М. Рибаків, О. Хорошковська, Б. Ходос, С. Цінько та ін. Особливу увагу приділено розвитку умінь слухати-розуміти під час вивчення іноземної мови (Г. Архіпов,

М. Вайсбурд, Н. Гальскова, Н. Гез, Н. Єлукіна, С. Золотницька, З. Кочкіна, Є. Пассов, В. Сатінова, Л. Цесарський та багато ін.).

Мета статті полягає у висвітленні особливостей розвитку аудіативних умінь дітей старшого дошкільного віку.

Вклад основних положень дослідження. Експериментальна робота щодо розвитку аудіативних умінь у старших дошкільників здійснювалася поетапно. На констатувальному етапі з'ясувалися особливості та визначалися рівні розвитку аудіативних умінь у дітей. Контроль аудіювання здійснювався немовленнєвими та мовленнєвими діями [5].

Формувальний етап експерименту мав на меті розвиток аудіативних умінь дітей старшого дошкільного віку у процесі навчально-мовленнєвої діяльності. У роботі з дітьми використовували систему вправ та ігор з розвитку вміння сприймати відповідний матеріал на слух, вирізняти певну мовну одиницю з-поміж інших та розуміти почуте.

Підготовчий етап експериментальної роботи передбачав аудіювання звуків, складів, слів, словосполучень, речень [6].

Аудіювання звуків мовлення спрямовувалося лише на сприймання та розпізнавання їх на слух і розрізнення окремих звуків за певною диференційною ознакою (голосні – приголосні, тверді приголосні – м'які приголосні, дзвінкі приголосні – глухі приголосні).

Для розвитку в старших дошкільників умінь розпізнавати звуки мовлення, не змішувати звуки, подібні за тією чи іншою диференційною ознакою, використовувались вправи, в основі яких лежали слухання вимовлених експериментатором окремих звуків, усвідомлення почутого та виконання певної дії, що засвідчувала таке усвідомлення.

Вправи з окремими словами були спрямовані на розвиток у дітей умінь: розпізнавати на слух цілісні звукові комплекси (слова); розрізнявати схожі за звучанням, але не однакові слова (форми слів); розуміти лексичне значення слів. Після ознайомлення з новими словами відбувався процес їх активізації в дитячому мовленні. Використовувалися різноманітні завдання.

Робота зі слухання і розуміння окремих речень передбачала формування у старших дошкільників умінь: розуміти сприйняте на слух речення; розуміти речення, різні за метою висловлювання й інтонацією; розпізнавати в реченні зазначені частини змісту; усвідомлювати зміст речення за його будовою, роллю окремих слів у розкритті змісту речення; зіставляти значення подібних, але не однакових речень.

Робота з аудіювання на матеріалі речення також складалася із завдань на цілісне слухове сприймання та розуміння речень, різних за синтаксичною будовою та метою висловлювання.

Основний етап дослідження мав на меті розвиток аудіативних умінь старших дошкільників під час роботи з текстом.

За основу добору текстів для аудіювання було застосовано критерії: тематично-змістовий, структурно-композиційний, жанрово-стильовий, мовний критерій, критерій доступності, критерій обсягу і тривалості звучання аудіоматеріалу [7].

Робота з формування аудіативних умінь дошкільників у процесі застосування спеціальних вправ відбувалася поетапно. Спершу проводилася підготовка дітей до сприйняття (мотивація та спрямування уваги, прогнозування змісту), потім транслювався аудіотекст (дошкільники сприймали та обробляли інформацію), насамкінець – здійснювався контроль з метою виявлення розуміння почутого [3].

Значна частина роботи над текстом стосувалася його розуміння, але певної уваги потребували зовнішні ознаки тексту, що безпосередньо сприймалися на слух і були очевидними без поглибленого смислового аналізу почутого. Вони давали можливість розвивати увагу дітей, формували перші уявлення про ті особливості тексту, які стосуються його інтонаційних особливостей, темпу мовлення, ритму, розрізнення на слух віршів та прози [4].

Однією із складових процесу формування у дітей аудіативних умінь була робота над усвідомленням елементів фактичного змісту прослуханого тексту (дійових осіб, місця й часу дії, теми та мети висловлювання). Дошкільники вчилися правильно передавати зміст почутого з відтворенням послідовності подій, висловлювали своє ставлення до дійових осіб, їхніх учинків, визначали тему та мету почутого.

Під час роботи користувалися адаптованими для дітей дошкільного віку рекомендаціями щодо організації процесу аудіювання в дошкільному закладі, розробленими С. Дубовик [47]. Послідовність роботи була такою.

1. Пояснення значення нових слів і словосполучень, які зустрічалися в тексті.

2. Введення дітей у ситуацію (формулювання завдання). Комунікативне завдання добиралося з урахуванням мовленнєвого досвіду й інтересів та виходячи зі змісту тексту.

3. Процес слухання тексту. Текст озвучував сам експериментатор. Особливої уваги приділяли питанню темпу подачі тексту. Він був нормальним. Проговорювання дитьми тексту в паузах наближалося до природного темпу мовлення. У багатьох дітей темп говоріння ще низький, а тому створювався певний розрив між потребою сприймання та можливостями проговорювання. Це зумовлювало певні психологічні труднощі сприймання. Щоб уникнути їх і забезпечити оптимальні умови для розуміння тексту ми залишали темп проговорювання речень нормальним, дещо збільшували паузи між ними.

4. Контроль прослуханого. Здійснювали, як вербальними (у формі запитань до дітей), так і невербальними (використання картинок, які відповідали змісту твору) засобами. Дії дітей після прослуховування були пов'язані з характером завдань, які були поставлені до прослуховування.

5. Підсумкова робота з прослуханим текстом, яка передбачала поглиблений аналіз тексту й вихід на мовлення. На цьому етапі експериментатор користувався вправами типу:

1) вибрати твердження, які відповідають змісту тексту (давали список тверджень, окремі з яких йому не відповідають);

2) дати відповіді на запитання;

3) переказати текст;

4) скласти план прослуханого тощо.

Такі вправи пропонувалися усно (для роботи в парах, у групах).

У процесі розвитку аудіативних умінь старших дошкільників враховували їхні індивідуально-психологічні особливості та психолінгвістичні особливості сприймання ними усних висловлювань [1].

Ефективними методами розвитку аудіативних умінь у дітей старшого дошкільного віку виступили бесіди за змістом художнього твору, народні словесні ігри, репродуктивні вербальні ігри, дидактичні ігри, відгадування загадок, переказ художніх текстів, ігрові мовленнєві вправи.

По завершенні експериментального навчання у більшості дітей експериментальної групи суттєво покращилися результати оволодіння навичками аудіювання. Дошкільники навчилися правильно сприймати окремі факти та події у їх логічній послідовності, виявляли усвідомлене, повне розуміння тексту.

Експериментально підтверджено, що розвиток та вдосконалення умінь старших дошкільників усвідомлено сприймати та розуміти усну інформацію буде ефективним за таких педагогічних умов: системного підходу до роботи над аудіюванням як видом мовленнєвої діяльності на заняттях з розвитку мовлення; цілеспрямованого відбору текстів для слухового сприймання за визначеними критеріями; оптимального добору методів навчання; урахування індивідуально-психологічних особливостей старших дошкільників та психолінгвістичних особливостей смислового сприймання усних висловлювань.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Беляєва О. М. Навчання аудіювання як основи мовленнєвої діяльності на початковому етапі / Беляєва О. М., Ільїна Ю.В. // Початкова освіта. – 2002. – № 13. – С. 6 - 7.
- 2.Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : Підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.
- 3.Гудзик І. П. Аудіювання українською мовою: Посібник / І. П. Гудзик. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 144 с.
- 4.Дем'яненко С. П. Формування мовленнєвого поняття «текст» у дітей шестилітнього віку / С. П.

Дем'яненко // Початкова школа. – 2003. – № 7. – С. 10 -14.

5.Дубовик С. В. Аудіювання на уроках української мови / С. В. Дубовик // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С.48 - 51.

6.Цєпова І. В. Розвиток навичок мовленнєвої діяльності молодших школярів: аудіювання, говоріння / І.В. Цєпова, О.Я. Харченко. – Х.: Весна: Видавництво «Ранок», 2008.

7.Шелєхова Г. Т. Використання вправ з аудіювання і читання на уроках рідної мови / Г. Т. Шелєхова // Українська мова і література з школи: Науково-методичний журнал. – 2005. – №4. – С. 2 - 6.

REFERENCES

1. Beliaieva, O. M., & Ilyina Yu.V. (2002). Navchannia audiiuvannia yak osnovy movlennievoi diialnosti na pochatkovomu etapi [Teaching listening as a basis for speech activity at the initial stage]. *Pochatkova osvita – Primary Education*, 13, 6-7 [in Ukrainian].
2. Bohush, A. M., & Havrysh, N. V. (2007). *Doshkilna linhvodydakyka: Teoriya i metodyka navchannya ditei ridnoi movy: Pidruchnyk [Preschool linguodidactics: Theory and methods of teaching children their native language: Tutorial]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
3. Gudzyk, I. P. (2003). *Audiiuvannia ukrainskoiu movoiu [Listening in Ukrainian]*. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
4. Demianenko, S. P. (2003). Formuvannia movlennievoho poniattia «tekst» u ditei shestylitnoho viku [Formation of the "text" speech concept of six-year old children]. *Pochatkova shkola – Primary school*, 7, 10-14 [in

Ukrainian].

5. Dubovyk, S. V. (2002). Audiiuvannia na urokakh ukrainskoi movy [Listening at the Ukrainian language lessons]. *Pochatkova shkola – Primary school*, 3, 48-51 [in Ukrainian].

6. Tsepova, I. V., & Kharchenko, O. Ya. (2008). *Rozvytok navychok movlennievoi diialnosti molodshykh shkoliariv: audiiuvannia, hovorinnia [Developing skills of primary school children speech: speaking, listening]*. Kharkiv: Vesna: Vydavnytstvo «Ranok» [in Ukrainian].

7. Shelekhova, H. T. (2005). Vykorystannia vprav z audiiuvannia i chytannia na urokakh ridnoi movy [Using exercises on listening and reading at the mother tongue lessons]. *Ukrainska mova i literatura z shkoli: Naukovo-metodychnyi zhurnal – Ukrainian language and literature education: Scientific-methodical journal*, 4, 2-6 [in Ukrainian].

Н. В. Малиновская

РАЗВИТИЕ АУДИАТИВНЫХ УМЕНИЙ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ

Статья посвящена проблеме развития аудиативных умений старших дошкольников в процессе учебно-речевой деятельности. Описаны этапы экспериментальной работы, первый из которых был направлен на выяснение особенностей и определение уровней развития аудиативных умений у детей старшего дошкольного возраста. На втором этапе осуществлялась экспериментальная проверка эффективности предложенных автором методических подходов по развитию умений аудирования у старших дошкольников. Освещены методика развития аудиативных умений старших дошкольников при работе со звуком, составом, словом, словосочетанием, текстом. Экспериментально подтверждено, что правильная организация аудиативной работы в дошкольном учреждении является ведущим условием успешного овладения родным языком в целом.

Ключевые слова: аудирование, аудиативные умения, учебно-речевая деятельность.

N. V. Malinovska

DEVELOPMENT OF SENIOR PRESCHOOLERS' LISTENING SKILLS

The article deals with the problem of the development of listening skills of senior preschoolers in the process of a speech training activity. It is emphasized that listening as a component of formation of communicative competence is provided for the development and improvement of preschoolers' skills to consciously perceive and understand a spoken language. There are stages of the experimental work presented, the first of which was aimed to find out the peculiarities and determine the levels of the development of listening skills of senior preschoolers. At the next stage there was the effectiveness of the suggested by the author methods experimentally checked concerning the development of listening skills of senior preschoolers. There are the methods of the development of listening skills of senior preschoolers highlighted while working with a sound, a syllable, a word, a word combination and a text. The educational conditions of the development of listening skills of senior preschoolers were specified: a systems approach towards the work on listening as an aspect of speech activity during speech classes, purposeful selection of audio texts for listening comprehension, based on certain criteria, optimum choice of methods of teaching, taking individual psychological peculiarities of conscious perceiving of spoken language and psycholinguistic features of semantic perception of oral speech into consideration. It is experimentally proved that well organized listening in preschools is an essential part of successful mastering of a native language in whole. Effective methods of listening skills of preschool children were provided through

the conversations within the meaning of art, popular word games, reproductive verbal games, didactic games, riddles, retelling texts, game speech exercises, etc. Upon the completion of the experimental study most children of the experimental group improved their results significantly mastering the skills of listening. Preschoolers have learnt to perceive certain facts and events in their logical sequence, showing a conscious, full understanding of the text.

Keywords: listening, listening skills, speech training activity.

Подано до редакції 08.09.14
